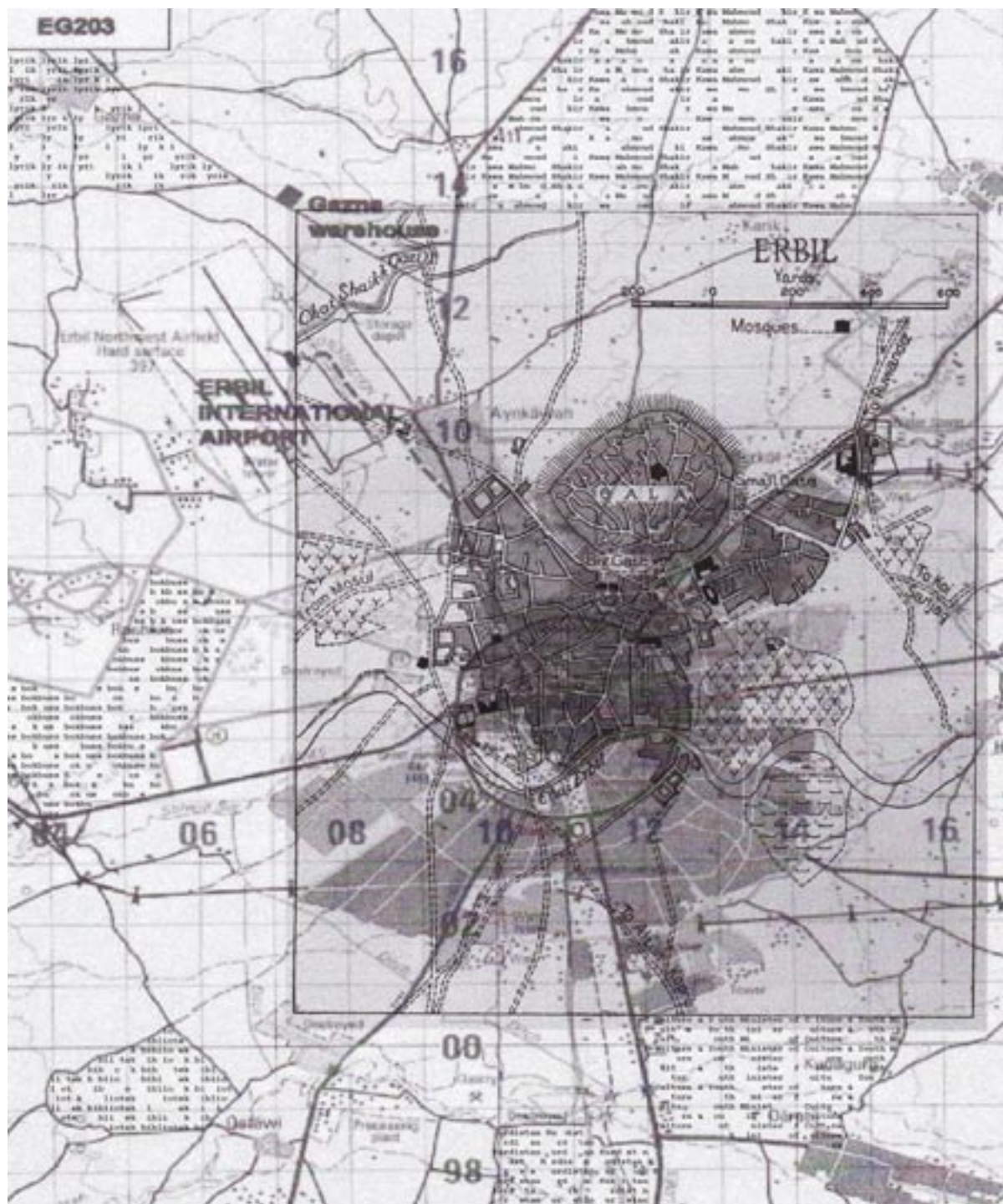

”Jag har lagt fram förslag om bokbussar”

Intervju med Kurdistans kulturminister Kawa Mahmoud Shakir

Balsam Karam

Två kartor av staden Erbil, en från 1944 och en nutida. Collage av Balsam Karam

Första gången jag besöker staden Erbil i sydvästra Kurdistan har våren redan slagit till. Februariluftens dallrar till ibland och om eftermiddagarna dröjer solen bakom de låga elledningarna, värmer taken och vattenbehållarna och slår mot husväggarna i gult och rosa. I trädgården som omringar kultur- och ungdomsministern Kawa Mahmoud Shakirs arbetsplats är träden närapå fullvuxna och står lutade mot den stenmur som gömmer platsen från gatan. Han har ett par timmar tidigare föreslagit att vi ska ses och samtidigt som bilen saktar ner och en ung portvakt släpper in oss, läser jag en sista gång igenom mina i all hast formulerade frågor och funderingar. Jag vet ingenting om Kawa Mahmoud Shakir utom att han på 1980-talet tillhörde den kurdiska motståndserillan Peshmerga och att han tillträdde regeringen efter de lokala valen i Kurdistan i juli år 2009. Han har sedan dess blivit lovordad för sin förmåga att etablera och administrera vad som historiskt sett har ansetts vara svåra ansvarsområden. Hur etablerar man en enhetlig kulturpolitik i ett land som präglas av otrolig kulturell mångfald? Hur bör man arbeta för att sprida kulturella verksamheter

till geografiskt svårtillgängliga områden och hur möjliggör man ett större deltagande bland befolkningen?

Det är sådana frågor som Kawa Mahmoud Shakir främst arbetar med och när vi dricker vår första kopp te, inleder han samtalet med att tala om för mig att somliga åtgärder bör en kulturminister helt enkelt inte ta. I Kurdistan är den kulturminister som söker etablera en enhetlig kulturpolitik fel ute, då den i och med ett sådant försök deltar i ett vida känt och strukturerat osynliggörande av landets mångfald.

Den kurdiska litteraturen

Jag frågar honom om kulturen i Kurdistan ur ett historiskt perspektiv och kommer oundvikligen in på mitt eget intresseområde; vad har den kurdiska litteraturen präglats av och hur har den utvecklats genom åren? Kawa Mahmoud Shakir berättar att under tiden som föregick det regionala styret togs kulturen omhand av folkliga kulturinstitut som så småningom kom att blandas upp med religiösa. Spridda över hela Kurdistan, fungerade instituten som mötesplatser där både nya och traditionella kulturutövningar var möjliga.

- Religionen och språket som hörde till varje institut fungerade som kulturella identitetskort som visade på individens härkomst; om någon var syrian eller kanske kurd från Iran. Inuti varje sådant kort fanns därutöver lokala identitetskort som synliggjorde de olika dialekterna och varje områdes specifika historia. Genom kulturella yttringar kunde alltså ett folk utan erkänd nationell identitet fortfarande identifiera och hävda sig.

Om litteraturen berättar Kawa Mahmoud Shakir att den som en självklar del av Kurdistans geografi har påverkats av alla dialekter och även av den angränsande arabiska och persiska litteraturtraditionen. Men till skillnad från den arabiska och persiska kan den kurdiska litteraturen inte med samma självklarhet avgränsas, då den har använt sig av både det arabiska och latinska alfabetet och därmed försvårat skapandet av vad som skulle kunna kallas kurdisk nationallitteratur. Dessutom har det kurdiska skriftspråket ständigt marginaliserats och i exempelvis Turkiet förbjöds alltså sedan den turkiska nationens inrättande år 1923 och fram till och med 1991.

- Det folkliga minnet är därför en väldigt viktig del utav litteraturen, liksom den muntliga berättartraditionen i lyrik, ordspråk och sång.

Han berättar att i dagens Kurdistan tar sig litteraturen alla skepnader och finns närapå överallt; publiceringsapparaten är i full gång och i enbart Erbil finns fem förlag, däribland kulturdepartementets egna, dit författare kan söka sig för statliga bidrag för publicering och distribuering. Han vill dock erkänna att liksom i övriga delar av Mellanöstern domineras publiceringarna i Kurdistan av vers och lyrik, snarare än prosa och noveller.

- En del skulle till och med kunna hävda att Kurdistans bokmarknad är uppdelad på två: böcker som hör till författare som skriver, och böcker som hör till författare som skriver bra lyrik.

God kulturpolitik

Jag frågar honom om hur han anser att god kulturpolitik torde fungera och om den torde främja somliga kulturyttringar som av marknaden anses vara svårtillgängliga eller rakt av svåra

att sälja. När jag sitter där kan jag inte hjälpa att tänka på hur bokbranschen i Sverige på senare år har värderat verkens säljbarhet och hur de största bokförlagen marginaliserat lyriken (i synnerhet vad gäller debutanter) och hur Sveriges största bokhandelskedja Akademibokhandeln har låtit klargöra att vissa genrer (däribland lyrik) inte kommer att finnas tillgängliga i samtliga butiker. Kawa Mahmoud Shakir tycks fånga min tanke och berättar att det är viktigt att tänka på kulturen som någonting själsligt som torde hållas undan marknadskrafterna.

- För mig är det viktigt att alltid stå på kulturens sida, att försvara den. Det är även oerhört viktigt att arbeta bort ideologin ur kulturpolitiken och att förstå att kultur byggs på kunskap. Inom ramen för denna ideologilöshet är det således också väldigt viktigt att bjuda in till samtal om kulturpolitiken och låta så många olika röster som möjligt påverka utgången. Jag publicerade exempelvis vår preliminära kulturpolitiska plan i tidningen för att skapa debatt och ta del av kritiken. Kultur handlar för mig till stor del om folkbildning, och jag söker forma min politik därefter.

När han talar om folkbildning kommer han in på folkbibliotekens roll och berättar att det idag finns omkring 70 folkbibliotek i Kurdistan, däribland Statsbiblioteket i Sulaymaniyah och Olivbiblioteket i Erbil. Biblioteken har olika villkor och är i olika gott skick, men har alla påbörjat en länge nödvändig digitalisering.

- Vi vill att biblioteken ska vara kunskapsbärare och ha en central roll i folkbildningen. Jag har därför lagt fram förslaget om bokbussar och hoppas på att inom kort nå de byar och samhällen utan tillgång till folkbibliotek.

Kurdistans framtid

Med revolutionen i Egypten färskt i minnet och med påbörjade protester i Libyen och Bahrain, kan jag inte hjälpa att undra över Iraks framtid i allmänhet och Kurdistan i synnerhet. Jag frågar Kawa Mahmoud Shakir om hur han anser att kulturen i Kurdistan kommer att utveckla sig och han svarar att det framförallt är en samhällslig fråga.

- Hur uppmuntrar vi nya konstnärliga och kulturella uttryck? Hur skyddar vi litteraturen från lagen? Hur gör vi kulturen till en angelägenhet för folket och samhället? Dessa frågor arbetar vi dagligen med och söker finna svar på. Vårt jobb är att bana väg och underlätta för kulturskapande; att ge kulturen en självklar plats i samhället och att låta den stå högt på den politiska agendan. Utöver det måste vi ständigt påminna oss om att vi har ett ansvar gentemot kulturen och således måste se till att skydda den från ett fullständigt marknadsövertagande. Marknaden kan lika lite som vi sätta agendan för god, säljbar och önskvärd kultur, och får helt enkelt inte ta över.

Samtidigt som jag lämnar Kawa Mahmoud Shakirs kontor den februarieftermiddagen demonstrerar flera hundra kurder i Sulaymaniyah mot Kurdistans regionala regering och vad som är en alltmer odemokratisk hållning från det styrande KDP-partiets sida. Regeringen kväser demonstrationerna med att brutalt öppna eld mot demonstranterna och inom de närmaste dagarna har tre män skjutits till döds. Kulturen, liksom den samhällsliga utvecklingen i stort, har historiskt sett aldrig blomstrat under icke-demokrati. Huruvida den ska blomstra med bokbussar och publicerade lyrikböcker i framtidens Kurdistan återstår att se.

Balsam Karam är litteraturvetare bosatt i Stockholm. Hon skrev om bibliotek i Istanbul i bis 2010:4